

*Коніщева Н.Й.,
д.е.н., професор,
радник голови*

Донецької обласної держадміністрації з гендерної політики

ГЕНДЕРНА ОСВІТА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

Розкрито роль гендерної освіти як важливого чинника виходу з кризи та оздоровлення економіки, формування державної політики підвищення конкурентоспроможності України та розвитку громадянського суспільства.

Ключові слова: *конкурентоспроможність, інновації, синергічний ефект, розвиток України.*

Постановка проблеми. За Звітом про глобальну конкурентоспроможність 2010–2011 Україна посіла 89 місце серед 139 країн з Індексом глобальної конкурентоспроможності 3,9 (середньосвітовий індекс – 4,18, найкращий результат у Швейцарії – 5,63, найгірший у Чада – 2,73). При цьому по 9 з 12 складових індексу спостерігалось погіршення позицій України.

Серед збережених конкурентних переваг країни: перспективний за обсягами внутрішній ринок, гнучкий та ефективний ринок праці, високоосвічене населення. За якістю початкової освіти Україна займає 49 місце серед 139 країн світу, за покриттям середньою освітою – 44, за якістю математичної освіти – 42, інноваційною спроможністю – 37, за покриттям вищою освітою – 8 місце [1]. Але серед 16 позицій, які відображають конкурентні переваги України, відсутні гендерні аспекти, крім 32 місця за зайнятістю жінок у приватному секторі. Разом з тим, ефективна гендерна політика і, в першу чергу, гендерна освіта можуть стати важливими чинниками виходу з кризи та оздоровлення економіки.

Тому **метою даної статті** є розкриття ролі гендерної освіти як головного ланцюга гендерної політики формування державної політики підвищення конкурентоспроможності України та розвитку громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільшого прогресу в економічному, гуманітарному, соціальному та культурному розвитку досягають лише країни, які послідовно реалізують заходи щодо подолання проявів гендерної дискримінації в різних сферах. Дослідженнями, які було проведено у 114 високорозвинутих країнах світу, встановлено, що країни, в яких питанням гендерної рівності приділяється належна увага, мають більш стійку і конкурентоспроможну економіку.

Це обумовлено синергетичним ефектом, який створюється за рахунок об'єднання інтелектуального потенціалу жінок і чоловіків на основі формування їх партнерських відносин, підвищення рівня культури та якості життя, утвердження прав та свобод людини. Рівноправна участь жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства та держави є важливою умовою та гарантією забезпечення прав людини, утвердження демократії в Україні, запорукою її європейської інтеграції.

Тому країна впевнено просувається на шляху впровадження загальноєвропейської політики стосовно питань гендерної рівності, хоча у згаданій сфері вирішено далеко не всі проблеми. У лютому 2012 р. Всесвітній банк оприлюднив Стратегію партнерства з Україною на 2012–2016 рр., у якій відмічено, що проблеми гендерної нерівності є дуже розповсюдженими в українському суспільстві та потребують вирішення на довгострокову перспективу.

Згідно з даними Доповіді про людський розвиток 2011 р. «Сталий розвиток і рівність можливостей: краще майбутнє для всіх» Україна входить до групи країн з високим рівнем індексу людського розвитку (0,783–0,699), посідаючи 76 місце (0,729) серед 187 країн [2]. 3

2010 р. у доповіді ООН про людський розвиток використовується індекс гендерної нерівності, за допомогою якого здійснюється оцінка втрат у людському розвитку, обумовлених нерівністю між жінками та чоловіками в сферах репродуктивного здоров'я, розширення прав і можливостей, участі на ринку праці.

У 2011 р. у світовому рейтингу гендерної нерівності Україна зайняла 64 місце серед 135 країн, у тому числі 106 місце за рівнем участі жінок у політичному житті; 56 – за рівнем доступу до охорони здоров'я; 44 – за рівнем самореалізації в економіці; 24 місце за рівнем доступу до освіти. За іншим гендерним індексом економічних можливостей жінок Україна посідає 86 місце серед 182 країн світу.

Наявність гендерного дисбалансу є характерним явищем для всіх країн та регіонів. Для усунення гендерних диспропорцій потрібна цілеспрямована робота, в першу чергу, на основі гендерної освіти як основної ланки впровадження в українське суспільство принципів гендерної рівності, що сприятиме реалізації прав особистості, активізації її участі в економічному, політичному, соціальному та культурному розвитку.

На відкритті 55-ї сесії Комісії по статусу жінок (Нью-Йорк, 22 лютого 2010 р.) перший заступник Генерального секретаря ООН Аша-Роуз Мігіро підкреслила, що «освіта – не тільки ключ до економічного росту, це також каталізатор розширення прав і можливостей жінок». Дві третини неграмотних дорослих у світі – жінки. Тому метою є впровадження начальної та середньої освіти, досягнення гендерної рівності в усьому світі.

Україна, просуваючись на шляху інтегрування в європейське співтовариство, орієнтується на досягнуті в світі стандарти, в тому числі в питаннях гендерної політики. Відображенням уваги до гендерних проблем в Україні стало формування нормативно-законодавчої бази для їх вирішення. У 2005 р. було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [3]. У 2006 р. затверджено Державну програму з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року. Відповідно в усіх регіонах України було прийнято обласні програми з утвердження гендерної рівності, розроблено гендерну мапу України, гендерні портрети ряду областей.

16 грудня 2011 р. у Києві було проведено конференцію з нагоди завершення трирічного проекту Програми розвитку ООН та Євросоюзу «Програма рівних можливостей та прав жінок в Україні», метою якого було підтримати діяльність української влади та громадянського суспільства в утвердженні гендерної рівності, показати механізми вирішення гендерних проблем в Україні.

30 травня 2011 р. у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 8487 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів стосовно забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [4], який передбачає впровадження гендерних квот у представницьких органах влади та на вищих щаблях державного управління, у списках політичних партій. Квотування розглядається як тимчасовий протекціоністський захід держави щодо жінок, що опинилася в дискримінаційному становищі, який має компенсувати тривале нехтування принципом гендерної рівності в українському суспільстві з метою створення позитивного іміджу України на міжнародній арені. Прийняття законопроекту допоможе приведенню українського законодавства у відповідність зі світовими тенденціями забезпечення прав людини.

Особливої значущості гендерна освіта набуває в сучасних умовах реформування багатьох сфер стратегічного розвитку України в контексті завдань Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [5].

Саме в умовах здійснення реформування вищої освіти відповідно до параметрів соціально орієнтованої „економіки знань” та адаптації до Європейського освітнього простору вона може стати суттєвим національним ресурсом, який сприятиме виведенню України на рівень розвинутих країн світу.

У проєкті Концепції Загальнодержавної програми „Національний план дій щодо реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (утвердження гендерної рівності) на період до 2016 року” серед основних шляхів вирішення гендерних проблем визначено «формування гендерної культури та усунення гендерних стереотипів у суспільстві; розвиток системи освіти, вільної від гендерних стереотипів, комплексне запровадження гендерного компоненту на всіх рівнях освіти, проведення та впровадження результатів наукових досліджень з гендерної проблематики» [6].

Гендерна освіта в Україні перебуває на етапі становлення, але в цій сфері вже є суттєві напрацювання. Діє багато організацій, які займаються вирішенням гендерних проблем, серед яких 7 гендерних студій і кафедр у вищих навчальних закладах, 20 гендерних центрів освіти. Розроблено спецкурси з гендерної проблематики, навчальні посібники та програми. В багатьох університетах та інститутах створено гендерні освітні центри, які активно працюють. Наприклад, у Харківській області гендерні центри діють у 12 вищих навчальних закладах, створено гендерний ресурсний центр, Музей історії жіноцтва та гендерного руху, сформовано обласну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Донецька область, незважаючи на гостроту гендерних проблем, значно відстає від інших регіонів України з точки зору методичного, організаційного та інформаційного забезпечення їх вирішення. До останнього часу діяв лише один центр гендерних досліджень і освіти в Маріупольському державному університеті, відкриття якого було здійснено 21 липня 2011 р. Тому суттєвим кроком на шляху впровадження гендерних підходів у сферу освіти стало створення гендерного центру в Слов'янському державному педагогічному університеті 21 березня 2012 р. – у день весняного рівнодення.

Гендерна освіта включає в себе систематичне навчання, просвіту, розповсюдження гендерних знань і гендерної культури, стимулювання гендерної самоосвіти. Поширення просвітницької діяльності в сфері виховання культури гендерної рівності забезпечить захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі, наприклад, сексистської реклами. Метою гендерного підходу в навчанні й вихованні студентської молоді є формування розуміння сутності норм та установок взаємодії статей на принципах гендерної рівності, потреби керуватися ними в усіх сферах життєдіяльності, адже завтра сьогоднішні студенти, виходячи із сформованої системи цінностей, будуть приймати рішення та впливати на процеси, що відбуваються у суспільстві [7–10].

Центр гендерних досліджень і освіти Маріупольського державного університету та гендерний центр Слов'янського державного педагогічного університету вже включено до Всеукраїнської мережі центрів гендерної освіти (гендерних центрів) у вищих навчальних закладах. Метою діяльності мережі є об'єднання зусиль науковців і практиків з гендерної проблематики для забезпечення впровадження принципів гендерної рівності в освіту, обмін досвідом, напрацюваннями, методиками та формами роботи.

Серед основних напрямів діяльності мережі не тільки просвітницька діяльність у сфері поширення гендерних знань, але й співпраця з громадськістю та органами державної, місцевої влади та самоврядування; внесення пропозицій до відповідних нормативно-правових актів, документів з питань гендерного розвитку, проєктів державних та регіональних програм з утвердження гендерної рівності, соціально-економічного розвитку.

У контексті цих напрацювань у Донецькій області доцільно створити веб-портал з гендерної проблематики у рамках Стратегії інформаційної політики Донецької області на 2012–2015 рр. Це сприятиме підвищенню рівня інформованості громадськості, активізації просвітницької та культурно-виховної роботи в нашому регіоні [11, с. 49].

Висновки. Таким чином, роль гендерної освіти як основної ланки впровадження принципів гендерної рівності зростає, що сприятиме реалізації прав особистості, активізації її участі в економічному, політичному, соціальному та культурному розвитку, демократизації українського суспільства.

Гендерна освіта стає важливим інноваційним чинником формування державної політики підвищення конкурентоспроможності країни та розвитку громадянського суспільства в контексті євроінтеграції.

З метою активнішого запровадження стандартів Європейського Союзу в частині реалізації конституційних прав, свобод та законних інтересів громадян, а також подолання гендерних стереотипів суспільства та прискорення гендерних перетворень доцільно постійно удосконалювати зміст гендерної освіти.

Список використаних джерел:

1. Конкурентоспроможність України: оцінка Всесвітнього економічного форуму (за Звітом про глобальну конкурентоспроможність 2010–2011): аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71439>
2. Доклад о человеческом развитии 2011 «Устойчивое развитие и равенство возможностей: Лучшее будущее для всех» (опубликовано для Программы развития Организации Объединенных Наций (ПРООН). – М.: Издательство «Весь Мир», 2011. – 181 с.
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 52. – Ст. 561.
4. Про внесення змін до деяких законів України (щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері праці): Проект Закону України від 12.05.2011 р. № 8487 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=40344
5. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010–2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf
6. Проект Концепції Загальнодержавної програми „Національний план дій щодо реалізації рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (утвердження гендерної рівності) на період до 2016 року” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://civic.kmu.gov.ua/civic/control/uk/discussion/ovv/project;jsessionid=EEADD9387A6A52C38DBBE7EF827ACF3?project_id=134023
7. Коніщева Н.Й. Гендерні аспекти розвитку малого і середнього бізнесу / Н.Й. Коніщева // Меркурій. – 2004. – № 8 (164). – С. 24–25.
8. Коніщева Н.Й. Гендерна освіта як чинник розвитку громадянського суспільства в Україні в контексті євроінтеграції / Н.Й. Коніщева // Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: міжнар. наук.-практ. конф., Тернопіль, 27–29 квітня 2011 р. – К.: ПРООН в Україні, 2011. – С. 49–52.
9. Коніщева Н.Й. Гендерна освіта як інноваційний чинник формування державної політики України в контексті євроінтеграції / Н.Й. Коніщева // Наука та освіта в сучасному університеті в контексті міжнародного співробітництва: міжнар. наук.-практ. конф., Маріуполь, 23–25 травня 2011 р. – Маріуполь: Маріупольський держ. ун-т, 2011. – С. 7–10.
10. Коніщева Н.Й. Втілення принципів гендерної рівності у державному управлінні / Н.Й. Коніщева // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. – Сер. Державне управління. – Донецьк: Донецький держ. ун-т управління, 2012. – С. 77–87.
11. Коніщева Н.Й. Шляхи підвищення дієвості інформаційного забезпечення гендерної політики / Н.Й. Коніщева, Т.М. Герко // Актуальні питання сучасної науки і освіти: Всеукр. наук. конф., Слов'янськ, 24–26 квітня 2012 р. – Слов'янськ: Слов'янський держ. педагогічний ун-т, 2012. – С. 47–50.

КОНИЩЕВА Н.И. ГЕНДЕРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ИННОВАЦИОННЫЙ ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ УКРАИНЫ

Раскрыта роль гендерного образования как важного фактора выхода из кризиса и оздоровления экономики, формирования государственной политики повышения конкурентоспособности Украины и развития гражданского общества.

Ключевые слова: конкурентоспособность, инновации, синергичный эффект, развитие Украины.

KONISHCHEVA N.J. GENDERN EDUCATION AS INNOVATIVE FACTOR OF PROVIDING OF COMPETITIVENESS OF UKRAINE

The role of gendern education is exposed as an important factor of exit from a crisis and making healthy of economy, forming of public policy of increase of competitiveness of Ukraine and development of civil society.

Keywords: competitiveness, innovations, synergistic effect, development of Ukraine.